

Poezja i duch Uogólnienia. – Kraków, 1996; **3.** *Bartmiński J.* Dom i świat – opozycja i komplementarność // *Językowe podstawy obrazu świata.* – Lublin, 2009^{3ed}; **4.** *Danilewicz-Zielińska M.* Szkice o literaturze emigracyjnej. – Wrocław, Warszawa, Kraków, 1992; **5.** *Mickiewicz A.* Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego. – Paris, 1832; **6.** *Miłosz Cz.* Być emigrantem // *Życie na wyspach.* – Kraków, 1997; **7.** *Miłosz Cz.* O wygnaniu // *Szukanie ojczyzny.* – Kraków, 1992; **8.** *Terlecki T.* Emigracja naszego czasu. Red. Nina Taylor-Terlecki, Jerzy Świąch. – Lublin, 2003; **9.** *Pieszczachowicz J.* Koniec wieku: szkice o literaturze. – Warszawa, 1994; **10.** *Pytasz M.* Wygnanie – emigracja – diaspora. – Katowice, 1998; **11.** *Sawicka G.* Kształtowanie się stereotypu DOMU w polszczyźnie // *Dom w języku i kulturze. Materiały z konferencji Dom w języku i kulturze.* – Szczecin, 1997. – S. 25-41; **12.** *Słownik języka polskiego.* J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1-6, Warszawa; **13.** *Uniwersalny słownik języka polskiego* pod red. Stanisława Dubisza. Wersja elektroniczna; **14.** *Wysoczański W.* Siatka pojęciowa migracji w ujęciu językowym // *Migracje : dzieje, typologia, definicje / pod red. Antoniego Furdala i Włodzimierza Wysoczańskiego.* – Wrocław, 2006. – S. 124-147; **15.** *Wittlin J.* Blaski i nędze wygnania // *Orfeusz w piekle XX wieku, postowie Jan Zieliński.* – Kraków, 2000.

Баграціон-Мухранська К.В. (Київ, Україна)

Парадигма використання творчості Р. Бернса, фольклору та історії для відображення деяких соціально-історичних реалій (від В. Скотта до читачів інтерактивних медій пострадянського простору)

Стаття присвячена короткому історико-соціальному аналізу використання творчості Р. Бернса, шотландського, англійського, загальноєвропейського фольклорного та історичного надбання що використовується нашими сучасниками задля відображення деяких реалій пострадянського суспільства кінця ХХ, початку ХХІ століття. Дослідження було проведене на основі літературного доробку Роберта Бернса та Вальтера Скотта, відомостей про фольклорні та історичні джерела, що відкрили для них творчій горизонт. У статті наводяться приклади коментарів соціально-активних читачів інтерактивних українських та російських медія ресурсів, на підтвердження точки зору про те, що фольклорне, літературне та історичне надбання співзвучне сучасним суспільним реаліям пострадянського простору.

Ключові слова: фольклор, історичні джерела, інтерактивні медія ресурси.

Статья посвящена краткому историко-социальному анализу использования творчества Р.Бернса; шотландского, английского, общеевропейского фольклорного и исторического достояния, применяемого нашими современниками с целью отобразить некоторые реалии постсоветского общества конца XIX – начала XX столетий. Исследование проведено на основе литературного наследия Роберта Бернса и Вальтера Скотта; сведений о фольклорных и исторических источниках, открывших для них творческие горизонты. В статье приведены примеры комментариев социально-активных читателей интерактивных украинских и российских медиа ресурсов, в подтверждение точки зрения о созвучии фольклорного, литературного и исторического достояния с современными общественными реалиями постсоветского пространства.

Ключевые слова: фольклор, исторические источники, интерактивные медиа ресурсы.

The article is devoted to the study of folklore, historic heritage as well as professional heritage of Walter Scott and Robert Burns. The analyses were executed on the basis of the selected Scottish and Ukrainian material. The results of the investigation were reached by means of linguistic and literature research and showed the universal meaning of mentality and its interrelation with individual development of the country and society. The criteria of the old and modern outlook, the world understanding were analyzed in the light of the various interactive media

Key words: *folklore, historic heritage, interactive media.*

Постановка загальної проблеми. Дослідження ставить на меті провести побіжний історико-соціальний аналіз використання творчості Р. Бернса, шотландського, англійського, загальноєвропейського фольклорного та історичного надбання, що зараз використовується задля відображення деяких реалій пострадянського суспільства кінця ХХ, початку ХХІ століття. Розвідка була проведена на основі літературного доробку Роберта Бернса та Вальтера Скотта, фольклорних та історичних джерел, що відкрили для них творчий горизонт, коментарів соціально-активних читачів інтерактивних українських та російських медіа ресурсів.

Постановка питання. Проаналізувати творчість Р. Бернса, шотландського, англійського, загальноєвропейського фольклорного та історичного надбання, завдяки якому відображуються деякі реалії пострадянського суспільства кінця ХХ, початку ХХІ століття та підтвердити міждисциплінарний підхід до вивчення цієї проблеми. Тим самим ми не лише доводимо слушність її органічного вивчення у контексті лінгвістики, компаративістики, фольклористики, історії літератури, психології та філософії, а й даємо аналіз менталітетним категоріям, які, в результаті їх пропущення через авторську свідомість, набувають додаткового психологічного вмотивування, рис світогляду народу.

Актуальність дослідження. Із розвитком сучасних засобів комунікації, (Інтернет, телебачення, мобільний зв'язок) процес насичення новою інформацією (реакцією на подію чи факт) лише удосконалюється. Проте, незважаючи на технологічний розвиток, загально людські складові характеру залишаються незмінними. Тобто, універсальними свідомісними домінантами залишаються сміхове, мінорне, героїчне. Вони формувалися в культурно-історичному контексті кожної країни згідно з її індивідуальними особливостями. Багаторівневість етнічної свідомості – це процес протистояння соціальним змінам, що втілюється у трьох типах відображення факту: умовно реального (міфологія), відображеного (художня творчість) та реального (публіцистика, наука). У цьому контексті людина ідентифікує інформацію (факт) й обробляє її на декількох рівнях: 1) ідентифікація факту; 2) суб'єктивізація; 3) написання літературного твору.

Тривала історія європейського етносу визначається якістю генетичної ментальності, що передає інформацію з покоління в

покоління. Суттю цієї системи є специфічні архетипи (коди), що формуються під час психосвідомісної захисної реакції на соціально-історичні подразники (найчастіше негативні). Таким чином утримується історичність попереднього інформаційного фонду й виробляються нові знаки та засоби їх передачі, формується новий набір стандартних реакцій на подію тощо. Саме це гарантує гідний рівень інформаційного та свідомого виживання етносу. Ці коди “вибудовують” менталітет кожного народу, внутрішні ментальні етнопсихологічні системи, які пізніше впливають на специфіку вираження факту.

Суспільство це живий організм, що завжди активно реагує на політичні та соціальні зміни в країні й у світі в цілому; його найактивніші представники часто стають виразниками суспільної думки, кардинально змінюють хід історико-соціального процесу. Найчастіше ключові події проходять крізь призму світосприйняття саме найбільш обдарованих представників нації, запозичуються наступниками, набувають індивідуального емоційного забарвлення, адаптуються до нових соціально-історичних умов. Реакція на подію, сам менталітет народу та індивідуальний розвиток країни являють собою єдиний комплекс проблем, який повинен розглядатися у символізі усіх його елементів, вказувати орієнтири й духовні шукання українського та шотландського суспільства, які не підвладні моральній девальвації, скороминущим політичним та ідеологічним змінам. Отже, потреба у таких дослідженнях лише зростатиме.

Завдання дослідження. Завданням дослідження, з одного боку, є проведення побіжного компаративного дослідження професійної творчості на основі фольклорного надбання країн зі схожим історико-культурним поступом. А з іншого, на основі найсучасніших інтерактивних засобів масової інформації простежити передачу фольклорних, історичних та літературних пам'яток, їх місце у творчості митців із активною соціальною позицією. Також ми хочемо ще раз довести справедливості наукової точки зору щодо взаємопов'язаності всіх елементів історії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При дослідженні цього питання використовувалися роботи Р.Якобсона „Праці з поетики”, Ващенко В.С. “Слово та його значення: Посібник з лексикології”, «Проблема історичної та художньої правди». При підготовці використовувалися роботи Н.Н.Белозорової „Інтегративна поетика” й „Функціональний аналіз тексту”, Клименко Е.И. Вальтер Скотт и Роберт Бернс, “Вісник Ленінградського університету”, вірші у перекладі Миколи Лукаша з “Від Бокаччо до Аполлінера.Переклади”. Із закордонних джерел були проаналізовані F.B.Snyder “Robert Burns. His Personality, His Reputation and His Art”, Thomas Growford “Burns”. A Study of Poems and Songs”, Pierson H. Walter Scott and Robert Burns, Edinburgh, збірка “Minstrelsy of Scottish Border, consisting of historic and romantic ballads, collected in Southern countries of Scotland; with a few modern date founded

upon local tradition". Також інтерактивні медіа-джерела інтернетного простору України та Росії, "mr7", "Укр Нет News", www.archive.org.

Наукові результати. Наше дослідження розпочалося з твердження про те, що в історико-культурному поступі Шотландії та України важко не знайти значної кількості подібностей. Проте, оскільки детальне вивчення фольклору, історії та реакцій українського народу на певні соціальні події не є метою цього дослідження, ми не загострювали увагу на цій тематиці. Складна історична та соціальна ситуація, яка існувала протягом багатьох сторіч у цих двох країнах, породила власних виразників суспільної думки. Що стосується Шотландії, найбільш загальновідомими у світовому масштабі, є Роберт Бернс та Вальтер Скотт. Крім того, в обох спостерігається симбіоз двох різних літературних традицій, який легко помітити. Мається на увазі об'єднання історичного і фольклорного джерел, тобто на тлі правдивого опису побутових сцен, костюмів, героїв, а надто збереження духу епохи, читач відчуває емоційний опис, який притаманний усній народній творчості і, звичайно, найвищий рівень суб'єктивного світосприйняття. Творчі шляхи Роберта Бернса та Вальтера Скотта ілюструють розвиток креативного мислення в контексті формування авторської особистості. Наявний відрив від домінантності міфологічного мислення і створення індивідуальної системи бачення, базуючись на основі реального та вигаданого факту, призвів до вирішення проблеми збереження етнічного тла у творах на історичну тематику через появу органічного поєднання "історія – вигадка". Це забезпечило створення власних прийомів відображення факту, а саме: перенесення інформаційних реалій у контекст свідомісного осмислення, здатності свідомості до широких узагальнень, розбудови виражально-зображальної емоційної сфери, національної свідомості, активізації форм особистісного вияву, відтворення фольклорних типажів, втілення у творах цілої епохи народу, відтворення національної ментальності. На прикладі цих двох видатних представників шотландського народу, ми можемо прослідкувати наступність та передачу фольклорно-історичної інформації, починаючи від занотованих пам'яток усної народної творчості та їх трансформації Робертом Бернсом, до запозичення Вальтером Скоттом та використання їх, як це не дивно, сучасними користувачами мережі Інтернет далеко за межами Шотландії, а саме в українському та російському інформаційно-інтерактивному просторі.

Незважаючи на обмежений формат нашого дослідження, хотілося б дати побіжну парадигму таких запозичень та привести деякі приклади на підтвердження цих тверджень. Одним із цікавих джерел інформації, які були відомі Роберту Бернсу й якими активно користувався Вальтер Скотт та його письменники-сучасники, були "Антологія чорних сторінок" – колекція старовинних балад, які друкувалися у книжках широкого формату у XVII–XVIII ст. [7, 141]. Із розвитком технологій інформаційне наповнення ставало більш цікавим, зокрема, вони містили ілюстрації й були виконані відповідно

до старовинних прийомів граверів. Нам вони видаються трохи схожими на сучасні комікси. Славнозвісні Уільям Кекстон, якому англійці завдячують появою першого друкованого листка, та його учень Ян ван Вінкен, або Вінкен де Ворде, – ось їх можна сміливо вважати праотцями сучасних британських “блогерів” та журналістів інтерактивних медійних ресурсів. Далі естафету підхопив Вальтер Скотт. Тобто, зберігаючи найпалкішу прихильність до пам’яток шотландської та англійської народної творчості, Скотт багаторазово звертався до пісень і балад, які були реставровані Бернсом. Він використовував рядки з таких адаптацій замість епіграфів, посилався на них у передмові до своїх творів і в листах, наводив їх на підтвердження своїх думок й висновків при написанні критичних статей, чим, звичайно, осучаснював їх. Скотт нібито доповнював свій творчий простір невистачаючими елементами, насичував його “бернсіським духом”. Безперечно, можна вважати, що ті пісні й балади, які були відібрані Бернсом, а потім використані Скоттом, найбільше відповідають так званому “шотландському характеру” (“Scottish identity”), проте їх ціль набагато ширша, й не обмежується лише тим, що ми зазначили вище. Із багатьох балад можна довідатися про риси саме того часу, адже вони, перш за все, використовувалися як засіб передачі новин, останніх подій, прогнозів на майбутнє. Щодо Шотландії, то це були антифеодальні настрої селянської маси, гостра ненависть до невмотивованої й не справедливої соціальної стратифікації, корумпованої провінційної адміністрації тощо.

Соціально-історична атмосфера Шотландії(як і України) з її незмінними спалахами селянських повстань, феодальними війнами, військовими податями, що невпинно зростали тощо, сприяє подальшому розвитку подібних пам’яток народної творчості, остаточно викристалізовує їх, завершує процес епічної ідеалізації головної діючої особи. Але, насправді, дуже вагомю творчою знахідкою письменника є цитування поетичних рядків, аби розкрити перед читачем сутність героя, його цінності і життєві позиції, дати їм власну оцінку в контексті історичних подій. У романі Скотта “Гай Меннерінг” бернсієвські рядки про відомого акцизного відкривають дев’ятий розділ, що розповідає про митного інспектора Френсіса Кеннеді. Він заподіяв багато лиха контрабандистам і, зокрема, Дірку Хатрайту, який пізніше в романі скаже: “Хорти їх високостей нищать контрабандистів за наказом Френсіса Кеннеді, хоча, за словами леді Бертрам, у цьому не було нагальної необхідності! От краще співав би він дуреньких пісенок, пив вино й отримував собі платню, як це робить, наприклад, Снейл. Ото дійсно гідна людина, – нікому ніколи жодного зла не заподіяв!” [3, 11] (переклад наш - К. Б.-М.). Віршовані рядки Бернса послугували Скотту ще тоді, коли він хотів реалістично змалювати соціальний стан загалу Шотландії 2-ої половини XVIII сторіччя; у час, коли іншим проявом промислового підйому країни стало явне зубожіння найменш захищених прошарків суспільства. Ось як змальовує Вальтер Скотт особистість злюдожки Глоссіна: “Tam I’oed him like a vera Brither,they had been fou for!Weeks thegither,the night drave !On wi’sands and

clatter!And ay the ale was growing better!”. І був він справжній злодюжка!Тижнями шукав, чого б поцупити! І все йому вдавалося,усе сходило з рук,і з кожним разом все краще і краще! [2, 243] (переклад наш - К. Б-М.).

Звичайно, динаміка часу, специфіка інформаційно-художнього мислення певної доби вносить свої корективи в менталітет особистості. Важко уявити сучасного вченого або митця, який би мислив на рівні архетипів Х–ХІХ століття. Це є інформаційним анахронізмом. Проте міфологічні, фольклорні та історичні архетипи стають базою для розбудови нових світоглядних моделей. Коли фольклорна інформація має прогалини, на допомогу їй приходять історія, і навпаки. Мова йде про еволюційний рух свідомості, який, з одного боку, крокує разом із технічним прогресом,а з іншого, – “працює” в режимі створення субститутів міфологічного рівня мислення, або архетипів старого покоління. Вони органічно вбирають у себе весь досвід осмислення навколишнього світу,запозичують відомості про суспільні, духовні, фізичні процеси, що його супроводжують. Тобто, не можна говорити про зникнення архетипічного горизонту свідомості. Він виражається у нових формах свідомості з урахуванням найновіших надбань культурного розвитку людства.

Прошло багато часу, і, здавалося, самі фольклорні пам'ятки та досвід їх трансформації Робертом Бернсом повинен був би залишитися в анналах історії та теорії літератури, проте, як показує наше дослідження,це не так. На нашу думку творчий експеримент,з якого почалося активне залучення поезії Роберта Бернса для вираження гострих соціальних проблем, подекуди іронічного висвітлення життєвих реалій ХХ відбувся завдяки талановитій кінострічці радянської доби ”Здравствуйте, я ваша тетья!”. Усі, напевно, пам'ятають пісню на слова Роберта Бернса, у виконанні головного героя, “Любовь и бедность” [1, 1]. Неможна напевно стверджувати, що всі глядачі знають про те, що це саме його твір, проте саме ці слова стали елементом маясової культури. На наш великий подив запозичення віршованих рядків Роберта Бернса, а через нього шотландського фольклорного надбання, і зараз використовується нашими сучасниками, найбільше-мандрівниками всесвітньої мережі Інтернет саме пост радянського “web-простору”.

На початку ХХІ століття у світі залишається все менше й менше людей, які можуть уявити своє життя без інтернету – всесвітнє павутиння обплутало планету так щільно, що сьогодні просто неможливо ігнорувати його наявність. Дарма комусь здається, що, живучи на далекому хуторі без звучностей, він не потрапить у тенета цих комп'ютерних джунглів: аби “спілкуватися” з Мережею, зовсім не потрібно мати телефон чи навіть комп'ютер. Оскільки саме в інтернеті можна дізнатися про останні новини, в “павутинні” опосередковано сидить кожен телеглядач, радіослухач чи газеточитач. Не кажучи вже про мільйонну аудиторію безпосередніх користувачів, яка зростає з кожною хвилиною. Без інформації, розміщеної в “інтернетних джунглях”, уже не мислить себе ні школяр чи студент, ні журналіст, ні фахівець з комп'ютерних технологій; у численних інтернет-

форумах, – чатах, конференціях, твориться справжня історія. На сьогодні Інтернет остаточно випередив друковані засоби інформації, ставши інтерактивним ”майданом”, де кожна людина може висловити власні думки. Відслідковуючи новини на прикладі декількох інтернет медіа, ми помітили, що користувачі активно використовували поетичний доробок Роберта Бернса трансформованої шотландської фольклорної традиції у коментарях до статей. Наприклад, у відповідь на матеріал російської журналістки Вікторії Работнвої, що з’явився на сайті відомого Російського інформаційного агентства “mg7” і має назву: “Депутат Барканов ведет предвыборную кампанию по “своим законам”. Избирательная комиссия муниципального округа “Морской” признала незаконными агитационные материалы, которые распространяют кандидаты от “Единой России “користувач, який назвався “Аноним, дабы не побилы “ прокоментував саму статтю і фотографію до неї таким чином: “Нет! У него не лживый взгляд! Его глаза не лгут! Они правдиво говорят, Что их владелец - плут!” [4, 1]. А ось маленька цитата з цієї статті: “Впрочем, сам Владимир Барканов не видит здесь никаких проблем. “За свои деньги что хочу, то и печатаю”, - заявил он. А на вопросы о том, почему он вместе со своей командой нарушает закон о выборах, уважаемый депутат при свидетелях заявил: “А у меня свой закон” [5, 1]. А ось інший випадок, реакція на який нам видалася цікавою. Резонансною подією недалекого минулого багато хто вважає весілля відомої української моделі і національного директора “Міс Україна-Всесвіт” Саші Ніколаєнко та мільярдера Філіппа Раффіна. Незважаючи на те, що вона вже навіть не живе в Україні, про неї тут не забувають. Доказ – новини про відому красуню постійно з’являються у всесвітній мережі. Залишаючись цілковито відстороненою від коментарів та суджень з приводу цієї події, хочемо відмитити те, як цікаво цю подію прокоментував читач порталу “УкрНетNews”, що назвався ”Мої Співчуття”. Він процитував талановиті рядки Роберта Бернса у перекладі Миколи Лукаша: “Лихая година із дідом старим Ой ненечко-ненько, Як жити сумненько Мені молоденькій Из дідом старим! Ти донно згубила, Їй долю втопила За гроші-розкоші, Побив би їх грім!” [7, 1]

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Літературне надбання Роберта Бернса, з одного боку, позбавлене рис інформаційно-етнічної загерметизованості творчого та суспільного світосприйняття, а з іншого, – насичене ствердженням позитивності міфологічного мислення як архетипічно-базового для сучасної етносвідомості, зокрема її творчого горизонту. Відомості про народ та соціально-історичну ситуацію, віднайдені та збережені Робертом Бернсом, були органічно вплетені в тканину реалістичного сюжету Вальтером Скоттом. Як виявляється, вони залишаються актуальними, продовжують жити активним життям у сучасному суспільстві з домінуючими інтерактивними засобами масової інформації. Отже, як для Вальтера Скотта, так і для сучасного користувача мережі інтернет, Роберт Бернс виявився тим посередником, який, завдяки своїй творчості, передав їм

ключі від давніх фольклорних “пластів” і спонукав до виявлення прагматичного елемента, що проступає при дослідженні старовинних балад та пророцтв, та розгляду їх як джерела подальшого вивчення національної історії та народної творчості в їх симбіозі вже сучасними науковцями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бернс Р. Тексты песен к фильмам. Слова Бернс Р. (перевод Маршак С.) Музыка Казенин Поют Калягин А. – 2009. – С.1.: Режим доступу до ресурсів: http://www.multimedia.narod.ru/authors/auth_246.htm; 2. Работнова В. Интерактивное видання “mr7” (коментарі до статті “Депутат Барканов ведет предвыборную кампанию по “своим законам”. Избирательная комиссия муниципального округа “Морской” признала незаконными агитационные материалы, которые распространяют кандидаты от “Единой России”). – 2009. – С.1.: Режим доступу до ресурсів: http://www.mr7.ru/news/society/story_9692.html?template=61&link=/news/society/story_9692.html; 3. Работнова В. Интерактивное видання “mr7” (стаття “Депутат Барканов ведет предвыборную кампанию по “своим законам”. Избирательная комиссия муниципального округа “Морской” признала незаконными агитационные материалы, которые распространяют кандидаты от “Единой России”). – 2009. – С.1.: Режим доступу до ресурсів: http://www.mr7.ru/news/society/story_9692.html?template=61&link=/news/society/story_9692.html; 4. “Сегодня” (стаття “Николаенко вышла замуж за 72-летнего миллиардера”). – 2009. – С.1.: Режим доступу до ресурсів: <http://tv.ukr.net/news/06042009/14206>; 5. Harris N. Heritage of Scotland. - New York: Checkmark Books, 2000. – С.– 141; 6. Newman E.M. “Seeing England and Scotland”. - New York: Funk & Wagnalls Company, 1930. – С. 243; 7. Pierson H. Walter Scott and Robert Burns, Edinburgh., збірка “Minstrelsy of Scottish Border, consisting of historic and romantic ballads, collected in Southern countries of Scotland; with a few modern date founded upon local tradition”.

Бистрова О. (Дрогобич, Україна)

Антропологізм афористичної мови в романі «Біси» Ф. Достоевського

У статті досліджено функціонування афоризмів як складників поетики творчості Ф. Достоевського. Подається аналіз в аспекті ідей українських літературознавців, які досліджували стиль письменника. Зокрема враховуються теоретичні положення Д. Чижевського.

Ключові слова: поетика, художній світ, афоризми, антропологія, сакральність.

В статье исследуется функционирование афоризмов как составляющих поэтики творчества Ф. Достоевского. Подается анализ в аспекте идей украинских литературоведов, которые исследовали стиль писателя. В первую очередь, учитываются теоретические разработки Д. Чижевского.

Ключевые слова: поэтика, художественный мир, афоризмы, антропологія, сакральність.

The article deals with the analyzing of the function of the aphorisms as the part of the poetics of the Dostoevsky's novels. Was made the analyze in the aspects of the Ukrainian literary